

Велико Търново

Някогашната средновековна българска столица грабва посетителя от пръв поглед със стръмните си хълмове край причудливите завои на Янтра, пленява с къщите си – накацали една върху друга, като че ли на всяка от тях природата е определила точното място. През периода XII–XIV в. градът се издига до славата на „втори Константинопол“, а по своята площ и численост се е смятал за един от най-големите в европейския югоизток.

СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ГРАД

Ценни сведения за миналото на града се съдържат в хрониките на византийските летописци Никита Хониат и Георги Акрополит, на средновековните български книжовници – Патриарх Евтимий, Григорий Цамблак, както и на чуждестранните пътешественици и изследователи – Феликс Каниц, Константин Иречек, Карел Шкорпил и др. През втората половина на XIX в. българските интеллектуалци Г. С. Раковски, П. Р. Славейков, Марин Дринов, Васил Друмев и др. събират сведения и проучват запазените средновековни исторически паметници.

За произхода на името на града има три предположения: от латинските думи *tres naves* – три кораба (хълмовете Трапезица, Царевец и Момина крепост); от латинската дума *turris* – кула, поради големия брой кули; най-правдоподобната версия – от славянската дума „терн“ или „трън“, което с годините се развива в Тернов, Трънов, Търнов, Търновград. Градът е наследник на хилядолетна праисторическа, тракийска и антична култура. По време на ранновизантийската епоха (IV – VII в.) възниква укрепеното трихълмие Трапезица, Царевец и Момина крепост. На Царевец се появява славянско селище

и по-късно влиза в пределите на Първата българска държава. През 1185 г. градът става център на въстанието на братята Петър и Асен, което е обявено при освещаването на църквата „Св. Димитър“. За повече от два века Търновград става столица и център на политическия, духовния, икономическия и културния живот на възстановената българска държава. Съвременниците са го наричали „втори Константинопол“, „трети Рим“. Градът е имал оживени търговски връзки с градовете републики Генуа, Венеция, Дубровник и др.

След възстановяването на Второто българско царство историческият хълм Царевец се превръща в основната крепост на града. Там са изградени Царският дворец и Патриаршията – двете главни институции за това време. Резиденцията на българските патриарси се издига на най-високото място на хълма. Патриаршеската църква е възстановена през 1981 г. в чест на 1300 г. от създаването на българската държава. Царевец бил гъсто застроен – при археологическите проучвания са открити основите на повече от 370 жилищни и стопански постройки, 22 църкви и 4 манастирски комплекса. Близко до Царевец се намирал кварталът на чуждестранните търговци.

Хълмът е бил защитен от крепостна стена дълга 2 км. В крепостта е можело да се влезе през три входа. Една от забележителностите на Царевец е Балдуиновата кула, в която е бил затворен и намерил смъртта си латинският император Балдуин Фландърски, пленен от цар Калоян след битката при Одрин през 1205 г. В края на XIII в. при тази кула бил изграден един от градските манастири. Хълмът Трапезица е втората крепост на вътрешния град. Намира се на десния бряг на р. Янтра. За името на хълма има две предположения – че произлиза от думата „трапеза“ или от „трапец“, тъй като формата на платото е трапецовидна. Многобройните църкви на хълма свидетелстват, че и тук са живеели боляри и висши духовници. Когато през 1195 г. цар Асен I пренесъл от Средец във Велико Търново мощите на св. Иван Рилски, те били поставени в специално построена църква на Трапезица. В подножието на Царевец и Трапезица, от двете страни на р. Янтра още по времето на първите Асеновци е имало обособен квартал, днешната Асенова махала. Там и до днес са запазени църквите „Св. Димитър Солунски“, „Св. Четиридесет мъченици“ (построена от Иван Асен II в чест на победата на българите при Клокот-

ница), „Св. Св. Петър и Павел“ и др.

ЕВТИМИЕВА КНИЖОВНА ШКОЛА

През XIII – XIV в. в Търново се оформя прочутата Евтимиева книжовна школа, певческата школа на Йоан Кукузел, Търновската живописна и архитектурна школа. Това е вторият „златен век“ на българската култура. Малкото оцелели паметници от този период са Лондонското четвроевангелие на цар Иван Александър (1356 г.) с 366 превъзходни миниатюри, Манасиевата хроника, Томичовия псалтир, стенописите в Бояна, Земен и Иваново, църквите в Търново и Несебър. Те са свидетелства за съществуването на забележителна и богата предренесансова култура. На 17 юли 1393 г. след тримесечна обсада столицата Търново е превзета от османските турци. Дворците и храмовете са ограбени, най-видните български боляри избити, а духовният водач и организатор на защитата на столицата, последният български патриарх Евтимий – изпратен на заточение. Неговите ученици Григорий Цамблак, Киприан и Константин Костенечки пренасят част от спасените книги и заветите на Евтимиевата школа в съседни страни – Сърбия, Молдавия и Русия. По време на турско владичество вечният град запазва жив спомена за величието на българската държава. За това „говорят“ Първото (1598 г.) и Второто Търновско въстание (1686 г.), Велчовата завера (1835 г.), въстанието на Капитан дядо Никола (1856 г.). По време на подготовката на Априлското въстание Търново става център на Първи революционен окръг.

РАЗХОДКА ИЗ ВЪЗРОЖДЕНСКИЯ КОМПЛЕКС

През XIX в. градът се издига като значим икономически център с развити занаяти – абаджийство, кожухарство, златарство. Откриват се първите фабрики за коприна, спирт, оцет, хартия, сапун. Много от търновските търговци държат кантори в Манчестър, Лайпциг, Виена, Букурещ, Брашов, Браила, Одеса, Москва, Цариград и водят оживена търговия в границите на империята и Европа. Затова наричат града „сухо пристанище“, а поради неповторимата си красота и оригинална архитектура, дело на Кольо Фичето, съвременниците му го наричат Малък Цариград.

През 60-те и 70-те години на XIX в. се оформя т. нар. Самоводска чаршия – две улици с търговски и занаятчийски дюкяни, работилници и ханове. Комплексът се състои от реставрирани възрожденски или следосвобожденски къщи от края на XIX в. с характерния стръмен терен. Част от ансамбъла на възрожденския град са **Къщата с маймунката** (построена от Кольо Фичето. В средата е поставена върху колонка седяща маймунка с плоча с надпис), **Ханът на хаджи Николи**, известен търновски търговец и активен участник в борбата за църковна независимост (дело на майстор Кольо Фичето), **Сарафкината къща**, построена за търновския търговец Димо Сарафина. По-късно тя служи за жилище на Кюстендилския владика, увеселителен салон на белогвардейците и др. През 1981 г. къщата е предадена на Регионален исторически музей – Велико Търново.

Една от най-живописните улици на възрожденския град, с много реставрирани стари къщи е улица „Гурко“, символ на романтиката и красотата. Къщите са „накацали“ една върху друга и гледат към лъкатушешката Янтра, на която е разположен градът. Няма друго място, където природата и архитектурната традиция да се сливат по толкова удивителен начин. Музеят „Възраждане и Учредително събрание“ съхранява редица уникални експонати – икони и дърворезби на Тревненската живописна школа, иконите на Станислав Доспевски, на възпитаника на Мюнхенската школа Николай Павлович; фермана за независимата българска църква, издаден на 28.02.1870 г., снимките на Васил Левски (с автограф), на Христо Ботев и семейството му, експозиция за живота на Стефан Стамболов. Сградата е дело на Кольо Фичето и е свързана с редица исторически събития. Тук от 10 февруари до 16 април 1879 г., съгласно Берлинския договор, заседава Първият български парламент, който изработва Търновската конституция.

Най-голямата атракция представлява аудио-визуалният спектакъл „Звук и светлина“. Първото шоу е през 1985 г. в чест на 800-та годишнина от въстанието на Асен и Петър. Цялото шоу се „дирижира“ от компютър. Средновековната крепост разтваря вратите си, хълмовете на Царевец „оживяват“ и на фона на драматична музика, разноцветни светлини, лазери и църковни камбани разказват историята на Второто Българско царство.

Красимира Мархалева

Крепостта Царевец

Велико Търново – улица „Гурко“